

Píše Michal Kosák

(E*forum, 14. 08. 2013)

Výbor z dopisů **Ivana Diviše** **Návrat do Čech** (Torst 2013), vydaný nedávno péčí **Zdeňka Potužila**, zahrnuje listy, které básník adresoval v šedesátých letech Jiřímu Brabcovi a Karlu Šiktancovi, v téže dekádě, později v letech exilu i v raných devadesátých Jaroslavu Medovi a Martinu Divišovi, především však v období 1990–1999 svým přátelům a spolupracovníkům: Ladislavu Vereckému, Pavle Milcové, Vladimíru Justlovi, Zdeňku Potužilovi a Petru Němcovi, Yvetě Hodekové, Mikimu Jelínkovi, Viktoru Stoilovovi a Janu Šulcovi, Václavu Vokolkovi, Tomáši Vystrčilovi, Marii Langerové a Tomáši Edelovi. Připojeny jsou ještě dva listy Miloši Pohorskému a Vladimíru Novákovi a dva listy Ria Preisnera Ivanu Divišovi.

Obsáhlý svazek, jenž jako by doplňoval Divišovu Teorii spolehlivosti v záměru, který básník v Teorii naznačil mottem vyjadřujícím prioritu života tvůrce nad vlastním básnickým dílem, přináší proti této Divišově sumě poněkud posunutý obraz. Přirozeně se sice nejedná o diametrálně rozdílné světy a i v Teorii se v záznamech z devadesátých let objevují motivy společné Divišovým dopisům, nicméně v listech z tohoto období se jednak ve větší míře a se značnější výrazovou brutalitou exponuje vztah k domácím poměrům a otázka návratu – jak v rozměru praktickém, tak osobním –, jenž dal ostatně svazku i název (inverzní k Divišově sbírce *Odchod z Čech*). Dopisy se ale také týkají i dalších životních rovin a peripetií: organizací návštěv, přesunů, schůzek, ubytování (k Divišovu pro hostitele náročnému pobytu ve vile Z. Potužila srov. rozhovor v *Babylonu* 6/2011), oslav, dále samotné více či méně vážnoucí dopisové výměny, vlastní tvorby a publikačních okolností, zdravotních problémů, zásobení medikamenty, zvažované sebevraždy či otázky víry a náboženství. To vše v průběhu několika let, v čase, jenž má mimo nížiny i své tvůrčí kulminanty: „Já jsem *úplně šťasten*, protože se ke mně vrátila poesie – po dvouleté absenci – a já intenzivně pracuju na novém rukopisu, který bude odevzdán a knižně vyjde“ (Z. Potužilovi 27. 2. 1993, s. 188) nebo: „Letos, 1994, je rok rozhodující. Vyjdou mně čtyři nebo pět knih, a pak začnu sestupovat ke svým předkům“ (V. Vokolkovi 10. 1. 1994, s. 325).

Šíře témat úzce souvisí s volbou adresátů. Ta byla, jak píše pořadatel svazku, dána „blízkostí editorovi“ (s. 467). U některých příjemců se tím zřejmě myslí příbuznost jaksi vnitřní, u jiných jde pravděpodobně o to, že dopisy byly po ruce. Výbor pořádáný podle tohoto principu jakéhosi editorského „centralismu“ působí svým složením nahodile: výsledkem je například skutečnost, že zde překvapivě není příliš mnoho podstatného k vlastní Divišově poezii, což by, alespoň podle ukázek v *Tvaru* (č. 1/2012), mohla saturovat korespondence s Petrem Králem, která do knihy nebyla

bohužel zařazena. Nahodilost výboru z Divišových dopisů není omezena jen na soubor adresátů, ale zasahuje takřka všechny vrstvy edičního zpracování: od nezdůvodněného přetisku části starší verze rozsáhlé skladby *Jedna loď* (Laura Blair) v rámci listu zaslání M. Langerové, přes přístup k výpustkám, až třeba ke způsobu vyznačení autorských zvýraznění – např. ve srovnání se souběžným přetiskem Divišových dopisů v knize *Adresát Ladislav Verecký* (Pistorius & Olšanská 2013).

S adresátem, tentokrát s čtenářem edice, souvisí zřejmě i rozhodnutí editora přetisknout Divišovy dopisy bez poznámkového aparátu, protože kniha je podle něj: „volně komponovaným svazkem určeným k běžnému čtení“ (s. 467). Pro Z. Potužila zřejmě tedy „běžné čtení“ znamená nutně nedorozumění či nerozumění, jemuž editor ve prospěch právě takového čtení nemá ani nijak čelit. Jaký ale význam má např. Divišova charakteristika knihy: „je to strašlivá, neuvěřitelná četba, přečetl jsem ji skutečně ‚jedním dechem‘ – vlastně proti svému zvyku, protože tradičně čtu něco jiného. [...] Autor je veliký spisovatel, člověk nezlomný, mučedník a trpitel. V jistých bodech – viz exil – můj pobratim“ (Z. Potužilovi 20. 6. 1994, s. 212), když nevíme, o jakou knihu jde?

Vydávání korespondence není totiž stejné jako vydávání beletrie. Z povahy materiálu se jedná o komunikaci mezi (obvykle) dvěma lidmi, kde se primárně nepočítá se zveřejněním. Fragmentárnost, která je už tak výměně vlastní, je v edici bez doprovodného komentáře pro čtenáře ještě znásobena tím, že není účastníkem písemného styku a že samotný přetisk nemůže reprodukovat ani veškerá sdělení dopisu (např. milostný dopis je málokdy psán nedbale s přepisy či na stroji, na běžném kancelářském papíru). Jak ostatně napsal ve své netištěné přednášce Mojmír Otruba: „Zatímco při edici uměleckého, publicistického či jiného textu koncipovaného se záměrem veřejného recipování jsou jakékoli druhotně doprovodné texty pouze možné nebo nutné jen pro zvláštní druh užití (např. v odborné praxi), jsou při edici korespondence druhotně doprovodné texty nutné, aby se vůbec texty korespondence staly čitelnými, významově plnohodnotnými.“ Takto je tato edice, řečeno s Divišem, jen „svého druhu tvrdý a nesmiřitelný surrealismus“ (s. 397).